

Laagland Archeologie Rapport 837

**Bureauonderzoek en Inventariserend
veldonderzoek - verkennende fase**

**Elshof 6 cde, Wijhe,
gemeente Olst-Wijhe (OV).**

**LAAGLAND
ARCHEOLOGIE**

februari 2022

Versie 1.1 (concept)

In opdracht van:
BJZ.nu

Colofon**Laagland Archeologie Rapport 837**

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Elshof 6 cde te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe (OV)

Auteur: Erwin Brouwer

In opdracht van: BJZ.nu

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept

Controle: J. Wijnen

Autorisatie: J. Wijnen

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F-G
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 60294418

© Laagland Archeologie BV, Almelo, februari 2022

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in februari 2022 een Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd aan de Elshof 6 cde te Wijhe. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de geplande bouw van drie nieuwe woningen

Het onderzoek is uitgevoerd conform de protocollen SIKB KNA 4002 en 4003. Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Het plangebied ligt op een dekzandrug waarop een plaggendek is aangebracht. Dit plaggendek is waarschijnlijk ongeveer 55 cm dik. De natuurlijke bodem bestaat vermoedelijk uit een podzolgrond. De dekzandrug ligt temidden van relatief lage, drassige gronden. Die lagere gronden waren tussen circa 1500/500 voor Chr. (Midden-Bronstijd - Vroege IJzertijd) tot aan de 14^e eeuwse ontginningen (Late Middeleeuwen) met veen bedekt. In de nabijheid komt een boerenerf voor dat tot in ieder geval de 13^e eeuw is te traceren (Erve Bishorst). Daarnaast bevinden zich in de nabije omgeving diverse boerenerven die vermoedelijk later (niet eerder dan de 17^e/18^e eeuw) zijn ontstaan. Het plangebied is op oude kaarten aldoor onbebouwd gebleven. Mogelijk liep enige tijd een (zand)weg door de oostzijde.

Voor de periode Laat-Paleolithicum – Vroeg-Neolithicum (de periode van jagers/verzamelaars) geldt een middelhoge verwachting. Resten uit deze periode worden meestal aangetroffen op kleine dekzandopduikingen nabij stromend zoet water. Daarvan lijkt hier geen sprake. Het is echter aannemelijk dat combinatie van een smalle dekzandopduiking temidden van laaggelegen, waarschijnlijk ook toen al vochtige gronden een aantrekkelijk biotoop bood.

Voor de periode Midden-Neolithicum tot en met Nieuwe Tijd kan worden uitgegaan van een hoge verwachting. Op grond van de aanwezigheid van een laatmiddeleeuws erf en boerenerven uit (vermoedelijk) de Nieuwe Tijd in de onmiddellijke omgeving geldt specifiek voor de Late Middeleeuwen/Nieuwe Tijd een hoge verwachting. Aangenomen kan worden dat de dekzandrug waarop het plangebied ligt in ieder geval vanaf de 13^e eeuw en wellicht al eerder in gebruik is geweest als bouwland. Als zodanig kunnen zowel resten van een of meer voorgangers van het latere boerenerf Bishorst worden verwacht, maar ook constructies en sporen van terreininrichting die net Bishorst of andere rondomliggende historische erven samenhangen.

Het uitgevoerde verkennende booronderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en zonodig aan te vullen. Hiertoe zijn verspreid over het toegankelijke deel van het plangebied verkennende boringen gezet. In dit stadium is verkennend booronderzoek de meest efficiënte onderzoekswijze om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen.

Tijdens het verkennende booronderzoek is op drie locaties een intacte B-horizont gezien, wat betekent dat het bodemprofiel nog grotendeels intact is. Het plaggendek is door verploeging gehomogeniseerd en onder het plaggendek is geen fossiele akkerlaag aangetroffen. We adviseren vervolgonderzoek (karterende boringen) op de locaties waar een intacte bodemopbouw is aangetroffen. Voor het resterende deel wordt geen vervolgonderzoek noodzakelijk geacht. De implementatie van dit advies is in handen

van de bevoegde overheid, de gemeente Olst-Wijhe. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door haar deskundige, E. Mittendorf.

Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

Samenvatting	3
1 Inleiding	6
1.1 Aanleiding onderzoek	6
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	6
1.3 Administratieve gegevens	7
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	9
1.5 Geplande verstoring	10
1.6 Gemeentelijk beleid	10
1.7 Onderzoeksdoel	10
2 Inventarisatie	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	11
2.3 Archeologie	14
2.3.1 Bekende archeologische waarden	14
2.3.2 Gemeentelijke verwachtingskaart	14
2.3.3 Eerder archeologisch onderzoek	15
2.4 Historie	15
3 Conclusie en verwachtingsmodel	20
3.1 Conclusie	20
3.2 Verwachtingsmodel	20
4 Veldonderzoek	22
4.1 Beschrijving onderzoeksmethodiek	22
4.2 Resultaten: lithologie, lithogenese en bodemontwikkeling	22
4.3 Resultaten: archeologie	23
5 Conclusie en verwachting	24
6 Selectieadvies	25
literatuur	27
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	29
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	30
BIJLAGE 3 Geomorfologische kaart	31
BIJLAGE 4 Actueel Hoogtebestand Nederland	32
BIJLAGE 5 Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	33
BIJLAGE 6 Bodemkaart	34
BIJLAGE 7 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen	35
BIJLAGE 8 Boorpuntenkaart veldonderzoek	36
BIJLAGE 9 Boorstaten veldonderzoek	37

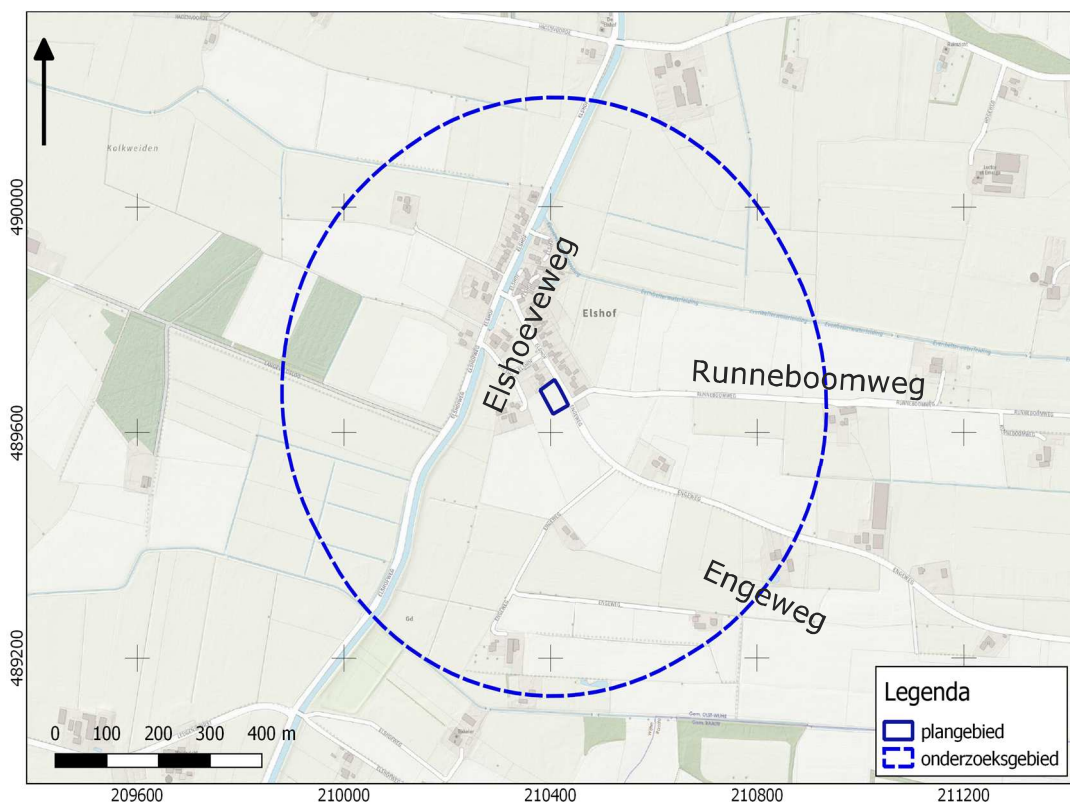
HOOFDSTUK **1** INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande bouw van nieuwe woningen aan de Elshof 6 cde te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe (OV). Hiertoe is een bestemmingsplanwijziging vereist. De gemeente Olst-Wijhe heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied betreft de Elshof 6 cde in Wijhe, gemeente Olst-Wijhe (OV), zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied. Bron: pdok.nl

Het plangebied heeft een omvang van 1715 m². Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 500 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 ADMINISTRatieve GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Overijssel
Gemeente	Olst-Wijhe
Plaats	Wijhe
Beheerder/eigenaar grond	-
Toponiem	Elshof 6 cde
Kadastrale perceelnummer(s) ¹	WHEOO-C-2332
Laagland Archeologie projectnummer	WIEL221
Datum conceptrapportage	22-2-2022
Datum definitief rapport	

¹ kadastralekaart.com

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase Elshof 6 cde te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe, Overijssel

XY-coördinaten	210380/489675
	210405/489695
	210405/489635
	210435/489650
Kaartblad ²	27E
Oppervlakte/lengte Plangebied	1715 m ²
Datering	Neolithicum - Nieuwe Tijd
Complextype	bewoning (inclusief verdediging)
Onderzoeksmeldingsnr	5162019100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Datum begin veldonderzoek	18-02-2022
Datum eind veldonderzoek	18-02-2022
Opdrachtgever	BJZ.nu
Goedkeuring bevoegde overheid	nog niet beoordeeld
Bevoegde overheid	gemeente Olst-Wijhe
Adviseur namens bevoegde overheid	E. Mittendorf
Beheer documentatie	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Overijssel E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F-G 7602 RG Almelo 06 51 95 35 53
Projectleider/opsteller onderzoek	Erwin Brouwer erwin.brouwer@laaglandarcheologie.nl

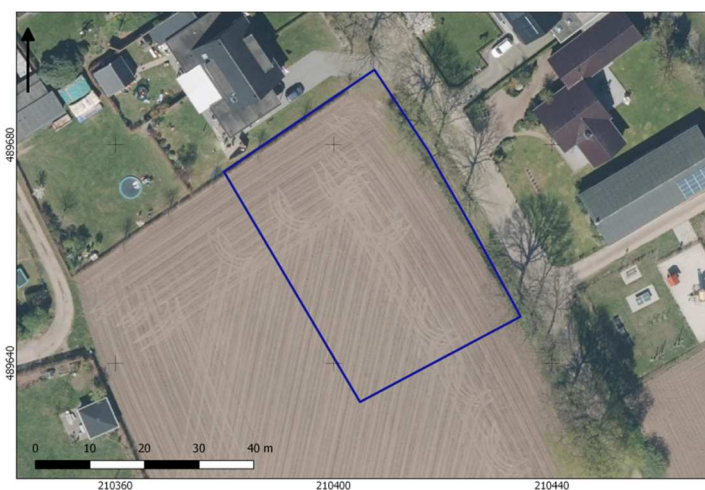
Tabel 1. Objectgegevens.

² www.imergis.nl/htm/opentopo800.htm

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel in gebruik als bouwland. Het terrein bevat voor zover bekend geen kelders of andere ondergrondse kunstwerken en er zijn geen historisch waardevolle bouwwerken in het plangebied aanwezig.³

Er zijn drie nieuwe woningen gepland. In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend. De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend. Onderstaande afbeeldingen toont de huidige en de gewenste nieuwe situatie.

Afbeelding 2. Huidige situatie (boven) en nieuwe situatie met geplande nieuwbouw in blauw (onder). Het plangebied is blauw omljnd. Bron:pdok.nl

³ bron: gemeentelijke monumentenlijst

1.5 GEPLANDE VERSTORING

De ingrepen vinden plaats binnen het plangebied. De diepte van de geplande verstoring reikt vermoedelijk overwegend niet dieper dan ongeveer 100 cm –mv. Rioleringsbuizen kunnen dieper aangelegd worden.

1.6 GEMEENTELIJK BELEID

In het bestemmingsplan Kleine Kernen ligt het plangebied in een zone Waarde - Archeologie 1 (art. 25). Op basis van dit bestemmingsplan is archeologisch onderzoek vereist bij het uitvoeren van bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 50 cm –mv. De omvang van de geplande verstoringen overschrijdt de vrijstellingsgrenzen zoals die in het vigerende gemeentelijk archeologiebeleid zijn aangegeven.

1.7 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK **2** INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Het plangebied ligt in het Overijssels-Gelders zandgebied. Dit landschap is gevormd tijdens de voorlaatste ijstijd (Saalien) en de laatste ijstijd (Weichselien). Kenmerkend voor dit gebied is het dekzandlandschap, met dekzandvlakten, -welingen en -ruggen. Beken doorsnijden dit landschap en her en der komen grotere en kleine stuwwallen voor. Gedurende het Saalien was dit deel van Nederland geheel met landijs bedekt dat een dikte van honderden meters kon bereiken. Tijdens de laatste fasen van het Weichselien werd het landschap afgedekt door dekzand (Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden).

De dikte van het dekzandpakket in het plangebied is op dit moment niet bekend. De dichtstbijzijnde geregistreerde geologische boring bevindt zich op ongeveer 830 m W van het plangebied⁴ en hieruit blijkt dat zanden van de Formatie van Boxtel een dikte van ongeveer 2 m bereiken. In de betreffende boring betreft het grove en grindige zanden die niet door de wind kunnen zijn afgezet. Onder het zand van de Boxtel-Formatie bevinden zich grove en grindige zanden die tot de Formatie van Kreftenheye worden gerekend. Deze afzettingen zijn hier gedurende laatste en voorlaatste ijstijd afgezet onder fluvioglaciale omstandigheden (vlechtende rivierstelsels). In het plangebied zijn ook Kreftenheye-afzettingen te verwachten, al is hier wel dekzand aanwezig: op de geomorfologische kaart (bijlage 3) ligt het plangebied op een langgerekte, ietwat grillige dekzandrug. Deze slingert door een vlakte van verspoelde dekzanden. Oostelijk komen een aantal dalvormige laagten voor.

Dekzandruggen liggen meestal wat hoger. Door de hogere ligging is de waterhuishouding meestal beter en in veel gevallen heeft zich een podzolbodem kunnen vormen. Verspoelde dekzanden zijn in de laatste fasen van de laatste ijstijd – vroeg-Holoceen gevormd. Tijdens de vorming nam de sneeuwmassa veel dekzand op. Tijdens het voorjaar smolt de sneeuw en kwam het dekzand weer vrij, dat daarbij in de relatief lage gebieden werd afgezet. Deze zanden konden naderhand weer verstuiven. Een dalvormige laagte is een zeer langgerekte terreindepressie die

⁴ bron: dinoloket.nl, boring B27E0135

in één richting helt. Meestal zijn ze ontstaan gedurende het Weichselien. Doordat het oppervlak bevroren was, stroomde het oppervlaktewater (sneeuwsmeltwater) over het maaiveld weg en verzamelde zich daarbij in de laaggelegen delen. Geleidelijk werden hierdoor dalvormige laagten uitgesleten.

Tussen ongeveer 1500 – 500 voor Chr. (Midden-Bronstijd - Vroege IJzertijd) ontwikkelde zich een veenpakket in de laaggelegen vlakten en dalen rondom het plangebied.⁵ In hoeverre veengroei ook de dekzandruggen kon bereiken is niet bekend op basis van de geraadpleegde bron: vermoedelijk bleven de wat hogere dekzandruggen lange tijd of zelfs geheel gevrijwaard van veen. Het veen kon zich handhaven tot aan de laatmiddeleeuwse veenontginningen.

Op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), zie bijlage 4 is de dekzandrug waarop het plangebied ligt gemakkelijk te herkennen. In oostelijke richting loopt het maaiveld wat op; hier is sprake van een zone met dekzandruggen, waarbij de in de ondergrond uitgesleten dalvormige laagten eveneens gemakkelijk herkenbaar zijn. In westelijke richting daalt het maaiveld. Hier is sprake van een grote dekzandvlakte, waarbij her en der zandopduikingen voorkomen.

De dekzandruggen in en rondom het plangebied zijn geaccentueerd door de plaggendecken die hierop zijn aangebracht vanaf de Nieuwe Tijd. Bodemkundig (bijlage 6) ligt het gebied op een hoge bruine enkeerdgrond, waarmee wordt aangegeven dat het plaggendek in het plangebied dikker is dan 50 cm. De zone waar enkeerdgronden zijn aangegeven volgen de dekzandrug. Elders op de dekzandrug zijn plaggendecken van minder dan 50 cm dik aanwezig (aangeduid als laarpodzolgronden). In de oorspronkelijke dekzandtop onder het plaggendek is waarschijnlijk sprake van een podzolbodem (veld- of een haarpodzolbodem).

In de lagere delen ten noorden, westen en zuiden van het plangebied komen kalkloze poldervaaggronden van zavel (= zandige klei) en lichte klei (= siltige klei) voor. De kleigronden zijn afgezet tijdens overstromingen van de IJssel, grotendeels voordat in de loop van de Late Middeleeuwen bedijkt werd. De kleigronden liggen hier op oudere zanden van de Boxtel Formatie en vormen de overgang tussen rivierklei- en dekzandgebied.⁶ Ze wiggen in oostelijke richting uit.

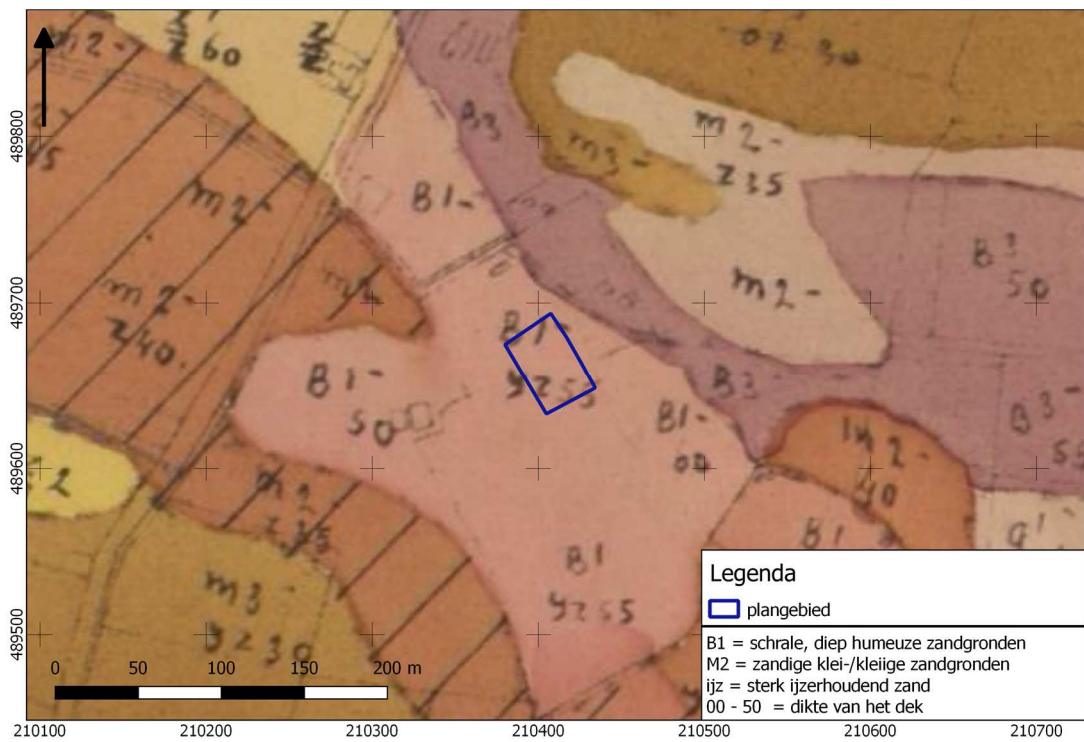
Onderstaande afbeelding toont een detailopname van het plangebied op het AHN. In het plangebied zijn geen aanwijzingen voor egalisaties/ontgravingen. De rondomliggende bebouwing is op opgehoogde grond geplaatst.

Van de voormalige gemeente Wijhe is een gedetailleerde bodemkaart beschikbaar (zie onder).⁷ De bodemkaart is vervaardigd als onderdeel van de beoordeling van de geschiktheid van de verschillende bodemeenheden binnen de gemeente voor tuinbouw. De bodem in het plangebied wordt hier omschreven als een 'diepe humeuze zandgrond'. In het plangebied is het humeuze, hier iets slibbige dek ongeveer 55 cm dik; het is door plaggenbemesting ontstaan.

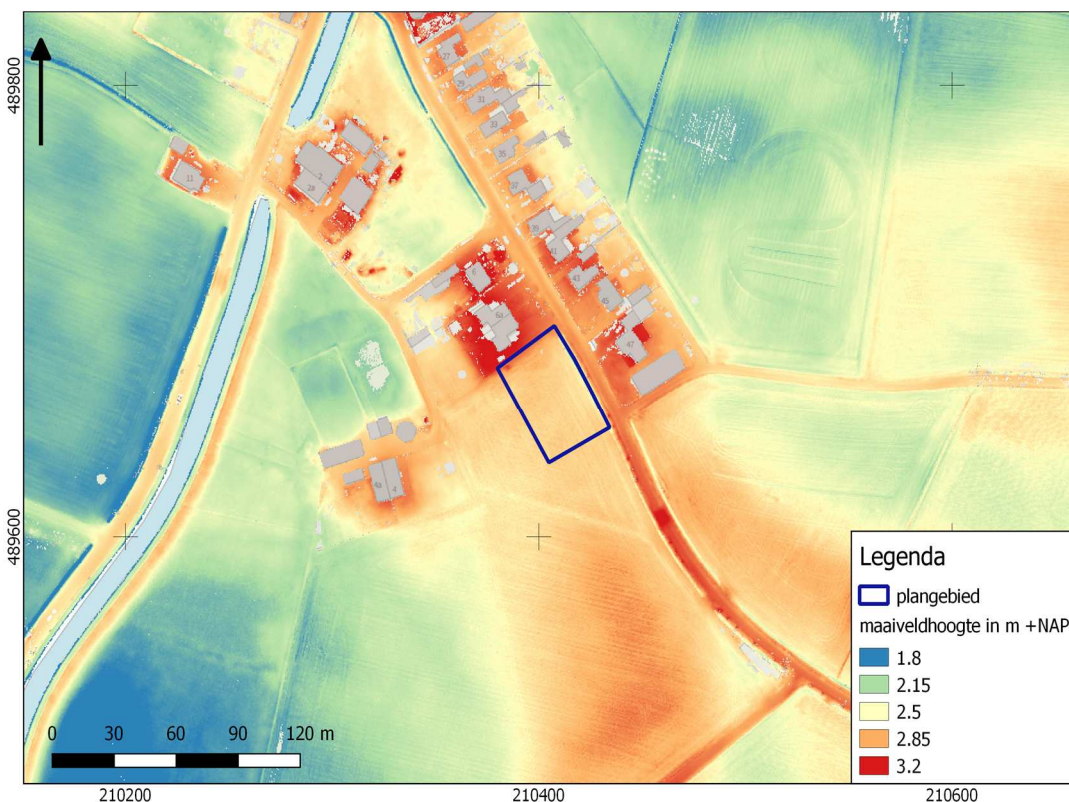
⁵ bron: Vos e.a., 2020.

⁶ Stiboka, 1966.

⁷ Schelling, 1951,

Afbeelding 3. uitsnede gedetailleerde bodemkaart. Bron: Schelling, 1951

Afbeelding 4. Detailopname van het plangebied op het AHN.

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 7 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied. In het plangebied zijn geen bekende waarden geregistreerd. Ongeveer 480 m NW is zaakid. 2920400100 geregistreerd. Dit betreft de vondst van een geslepen bijl uit het Laat-Neolithicum. Nadere informatie, waaronder het complextyp, is niet bekend. Vaak gaat het bij een dergelijke losse vondst om een zogenaamd 'votiefdepot', een object dat bewust aan het maatschappelijk verkeer werd onttrokken door het in een moeilijk toegankelijk - vaak moerassig - gebied te plaatsen. Vaak ook werden dergelijke objecten meegegeven als grafgift. Van het oorspronkelijke graf resteert meestal niets of nauwelijks meer behalve dergelijke grafgiften.

2.3.2 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

Op de gemeentelijke verwachtingskaart (bijlage 5) ligt het plangebied in een zone met een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische resten.

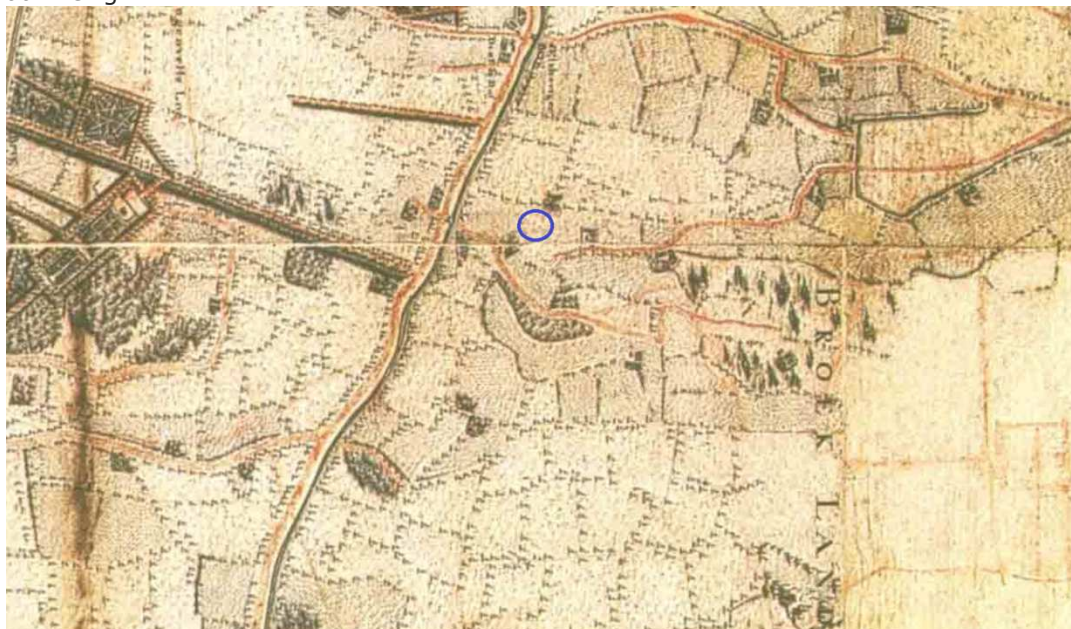
2.3.3 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Binnen het onderzoeksgebied is slechts één eerder onderzoek geregistreerd. Dit betreft een grootschalig bureauonderzoek dat zich tot ver voorbij het onderzoeksgebied uitstrekt. Het plangebied ligt hier in een zone met hoge verwachting op grond van de aanwezigheid van een dekzandrug. De onderzochte locatie is afgebeeld in bijlage 7.

2.4 HISTORIE

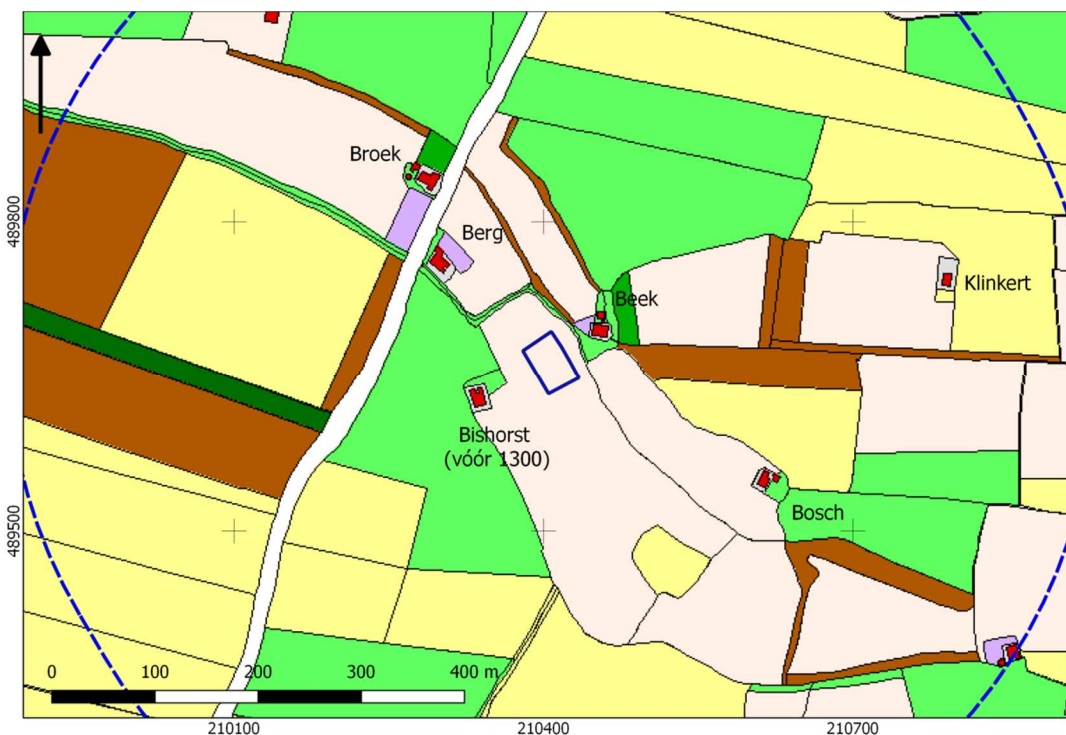
Het ontstaan van het buurtschap Elshof hangt vermoedelijk samen met Erve Elshof, dat in historische bronnen in 1360 (Erve Elshove) wordt genoemd. Het erf bevindt zich op een afstand van circa 580 m N van het plangebied. Vanaf de 14^e eeuw vond in dit gebied op grote schaal veenontginning plaats. Westelijk van het plangebied – parallel met de Elshofweg – stroomt de Nieuwe Wetering. De aanleg van de Nieuwe Wetering hangt samen met de bedijking van de IJssel; hierdoor kon overtollig regenwater niet langer via de IJssel worden afgevoerd. Dit noodzaakte in de 13^e en 14^e eeuw de aanleg van een aantal weteringen, waarvan de Nieuwe Wetering er een is.⁸

Op de Hottingerkaart (1773-1794, zie onderstaande afbeelding) is het plangebied aangeduid als bouwlanden. In de omgeving komen een aantal boerenerven voor. De voorlopers van de huidige Engeweg (Eng = es) en de Runneboomweg zijn reeds aanwezig.

Afbeelding 5. Uitsnede uit de Hottingerkaart (1773-1794). De locatie van het plangebied (bij benadering) is blauw omcirkeld.

⁸ bron: lierderholthuis.com

Afbeelding 6. Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart, circa 1832. De locatie van het plangebied is blauw omlijnd. Geel: hooiland, beige: bouwland, lichtgroen: weideland, paars: moestuin, tuin, bruin: hakhout, rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

Het beeld is wat duidelijker op de eerste kadastrale kaart (circa 1832).⁹ De locaties van de bouwlanden volgen hier, evenals overigens bijvoorbeeld de Engeweg, duidelijk de aanwezige dekzandrug, terwijl de lager gelegen (vochtige) gronden in gebruik zijn als gras- en hooiland.

In de onmiddellijke omgeving van het plangebied komen een drietal historische erven voor (Erve Bishorst, Beek en Broek). Wat verder oostelijk liggen nog Erve Klinkert en Erve Bosch en wat westelijker, aan de overzijde van de Elshoeweg, ligt erve Broek. Erve Bishorst¹⁰ is terug te voeren tot de Late Middeleeuwen; het wordt in oude bronnen genoemd van vóór 1300. Mogelijk is het erf nog ouder. In paragraaf 2.2 is aangegeven dat het laaggelegen terrein rondom het plangebied vanaf de Midden-Bronstijd/Vroege IJzertijd met veen bedekt was, maar dat niet bekend is in hoeverre de hogere zandruggen met veen bedekt waren. Gezien de aanwezigheid van een boerenerf uit de 13^e eeuw op de in het plangebied aanwezige dekzandrug kan worden aangenomen dat de dekzandrug grotendeels vrij van veengroei is gebleven. Uit diverse archeologische onderzoeken is een beeld ontstaan waarbij vanaf ongeveer 1100 na Chr. een trend ontstaat waarbij boerenerven naar de periferie van de es verplaatst worden en waarbij dat erf vervolgens door de tijd heen min of meer plaatsvast blijft. Daarvoor werden boerenerven meestal midden op de es gebouwd. Wanneer op een gegeven moment de gebouwen aan vervanging toe waren, werd elders op de es een nieuwe boerderij gebouwd en werd de oude afgebroken.

⁹ bron: hisgis.nl

¹⁰ Het toponiem 'horst' heeft de betekenis van een hoger gelegen stuk (zand)grond dat met krepelhout of hakhout is begroeid; namen met 'horst' zijn meestal na circa 1000 na Chr. in gebruik gekomen.

Erve Bishorst wordt nog genoemd in een document uit 1694¹¹ De erven Bosch, Broek, Berg, Beek en Klinkert worden hier niet genoemd, zodat een later stichtingsjaar kan worden vermoed. Waarschijnlijk behoorden de boerderijen tot de talloze keuterboerderijtjes (katersteden) die in de loop van de 17^e en 18^e eeuw op grote schaal werden gesticht in dit deel van Nederland. Tegenwoordig zijn Erve Beek en Klinkert verdwenen, maar de overige erven zijn nog steeds in gebruik als boerenbedrijf.

Op de topografische kaart van 1900 (zie *afbeelding 7*) ligt het plangebied in een bouwlandareaal dat volledig met infrastructuur is omsloten. Noordelijk van het plangebied is nieuwe bebouwing verschenen (de huidige bebouwing op deze locatie dateert uit 1974).¹² Noordelijk van het plangebied is de locatie van een korenmolen aangegeven. In molendatabase.nl is aangegeven dat de huidige molen in 1895 is gebouwd nadat zijn voorganger dat jaar door brand verloren was gegaan. De molen werd in 1933 onttakeld en is sinds 1979 in gebruik als woning. Nog net leesbaar op onderstaande kaart is het toponiem 'goors' ('Goorslanden'). Dit toponiem verwijst naar moerassige, drassige landen zoals eigenlijk ook wel uit het historische landgebruik (hooilanden) kan worden opgemaakt.

Afbeelding 7. Uitsnede uit de topografische kaart van 1900. Bron: topotijdreis.nl.

¹¹ bron: *taxatie van den 1000ten penn. en soutgeldt over 't gehele carspel van Wijhe, getaxeert op den 26. febr. 1694*. Geraadpleegd op mijnstadmijsdorp.nl

¹² bron: bagviewer.nl

Afbeelding 8. Uitsnede uit de topografische kaart van 1918. Bron: topotijdreis.nl.

Rond 1918 (zie Afbeelding 8) is erve Beek van de kaart verdwenen. Langs – mogelijk door – het plangebied lopen (zand)paden, waaronder de Engeweg. Rond 1935 (zie hieronder) is de Engeweg rechtgetrokken. Het verbindingsweggetje is verdwenen (dat verschijnt in 1962 weer even op de kaart).

Afbeelding 9. Uitsnede uit de topografische kaart van 1935. Bron: topotijdreis.nl.

Op een kaart uit 1976 (niet afgebeeld) is bebouwing aan de overzijde van de Engeweg sterk toegenomen. Veel van de eerdere verkaveling is nu verdwenen als gevolg van een ruilverkaveling en het plangebied is in gebruik als grasland. Tegenwoordig is het terrein weer in gebruik als bouwland

HOOFDSTUK **3** CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL

3.1 CONCLUSIE

Het plangebied ligt op een dekzandrug waarop een plaggendek is aangebracht. Dit plaggendek is waarschijnlijk minimaal 50 cm dik. De dekzandrug ligt temidden van relatief lage, drassige gronden. Die lagere gronden waren tussen circa 1500/500 voor Chr. (Midden-Bronstijd - Vroege IJzertijd) tot aan de 14^e eeuwse ontginningen (Late Middeleeuwen) met veen bedekt. In de nabijheid komt een boerenerf voor dat tot in ieder geval de 13^e eeuw is te traceren (Erve Bishorst), circa 60 m ten zuidwesten van het plangebied. Het toponiem 'horst' komt voor in benamingen na 1000 na Chr. Daarnaast bevinden zich in de nabije omgeving diverse boerenerven die vermoedelijk later (niet eerder dan de 17^e/18^e eeuw) zijn ontstaan.

Gezien de aanwezigheid van een erf uit de 13^e eeuw of ouder (mogelijk al 11^e eeuws) kan aangenomen worden dat de dekzandrug niet met veen bedekt is geweest maar al vanaf in ieder geval de 13^e eeuw in gebruik als akker. Aanvankelijk zal daarbij een drieslagensysteem zijn toegepast. Het plaggendek is waarschijnlijk pas vanaf de Nieuwe Tijd opgebracht. Dit betekent dat onder een plaggendek nog een fossiele akkerlaag aanwezig kan zijn. De natuurlijke bodem bestaat vermoedelijk uit een podzolgrond. Het plangebied is op oude kaarten aldoor onbebouwd gebleven. Mogelijk liep enige tijd een (zand)weg door de oostzijde.

In de omgeving van het plangebied komt slechts een waarneming voor van een stenen bijl uit het Laat-Neolithicum. Die vondstschaarste is vermoedelijk niet te zoeken in schaarse bewoning in het verleden, maar is veeleer te funderen in het geringe aantal archeologische onderzoeken dat in deze omgeving tot op heden heeft plaatsgevonden.

3.2 VERWACHTINGSMODEL

Voor de periode Laat-Paleolithicum – Vroeg-Neolithicum (de periode van jagers/verzamelaars) geldt een middelhoge verwachting. Resten uit deze periode worden meestal aangetroffen op kleine dekzandopduikingen nabij stromend zoet water. Daarvan lijkt hier geen sprake. Het is echter aannemelijk dat combinatie van een smalle dekzandopduiking temidden van laaggelegen, waarschijnlijk ook toen al vochtige gronden een aantrekkelijk biotoop bood.

Voor de periode Midden-Neolithicum tot en met Nieuwe Tijd kan worden uitgegaan van een hoge verwachting. Op grond van de aanwezigheid van een laatmiddeleeuws erf in de onmiddellijke omgeving geldt specifiek voor de Late Middeleeuwen/Nieuwe Tijd een hoge verwachting. De dekzandrug is vermoedelijk nooit met veen bedekt

geweest en bood goede mogelijkheden voor akkerbouw, ook met de toenmalige eenvoudige technieken. Aangenomen kan worden dat de dekzandrug waarop het plangebied ligt in ieder geval vanaf de 13^e eeuw en wellicht al eerder in gebruik is geweest als bouwland. Als zodanig kunnen zowel resten van een of meer voorgangers van het latere boerenerf Bishorst worden verwacht, maar ook constructies en sporen van terreininrichting die dit of de andere rondomliggende historische erven samenhangen.

Eventuele nederzettingen uit de steentijd hebben een omvang van 50 – 200 m² (kleine variant) of 200 – 1000 m² (middelgrote variant). Nederzettingen uit de periode bronstijd – middeleeuwen hebben meestal een omvang tussen 500 – 2000 m² (huisplaats).¹³

Deze resten liggen in de top van de natuurlijke ondergrond. De natuurlijke ondergrond wordt hier gevormd door dekzand waarin zich een podzol heeft ontwikkeld. Specifiek in de onderzijde van het plaggendek of een eventueel aanwezige fossiele akkerlaag zijn vondsten te verwachten uit de perioden voorafgaand aan de Nieuwe Tijd. Eventuele resten bestaan uit vuursteenstrooiingen (voornamelijk Laat-Paleolithicum, Mesolithicum en Neolithicum, in mindere mate Bronstijd en IJzertijd). Daarnaast kan (gefragmenteerd) aardewerk worden verwacht, evenals houtskool, verbrande huttenleem en natuursteen. Daarnaast kunnen grondsporen worden verwacht. Het gaat daarbij overwegend om paalkuilen, greppels en afvalkuilen en dergelijke. Grondsporen uit de prehistorie tot en met de Late Middeleeuwen bevinden zich in de top van de pleistocene ondergrond en kunnen zich tot op grote diepte uitstrekken. Grondsporen vanaf de Late Middeleeuwen kunnen ook een fossiele akkerlaag worden verwacht, terwijl grondsporen uit de Nieuwe Tijd nog in het plaggendek kunnen voorkomen

¹³ bron: Tol e.a., 2006.

HOOFDSTUK 4 VELDONDERZOEK

4.1 BESCHRIJVING ONDERZOEKSMETHODIEK

Het veldonderzoek heeft tot doel om meer inzicht te verkrijgen in de fysische situatie in het plangebied. Het dient de in het plangebied aanwezige bodems, de mate van versterking en de aanwezigheid van potentiële archeologische niveaus in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan er voor het plangebied een gespecificeerd verwachtingsmodel worden opgesteld dat gedetailleerder en nauwkeuriger is dan een verwachtingsmodel dat louter gebaseerd is op bronnen en globalere bodem- en geomorfologische kaarten.

Het hele plangebied was toegankelijk voor archeologisch booronderzoek. Voor aanvang van het veldonderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld¹⁴ en gedeponneerd in Archis3. Het veldonderzoek bestond uit het zetten van zeven verkennende boringen.¹⁵ Verkennend booronderzoek is een snelle en kostenefficiënte onderzoeksmethode om de archeologische potentie van een plangebied in kaart te brengen. Aangezien de specifieke bodemopbouw in het plangebied niet bekend is, is verkennend onderzoek in dit stadium de meest geschikte onderzoeksmethode.

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boorkernen zijn visueel geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

De boringen zijn gemeten met GPS met een nauwkeurigheid van 3 m. Het bodemprofiel is beschreven volgens de norm NEN 5104 en ASB. De NAP-maaiveldhoogtes van de boringen zijn bepaald aan de hand van het AHN. De profielbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 9. De boorpuntenkaart met de posities van de boringen is opgenomen in bijlage 8.

4.2 RESULTATEN: LITHOLOGIE, LITHOGENESE EN BODEMONTWIKKELING

De bodemopbouw bestaat in grote lijnen uit een bouwvoor van ongeveer 35-45 cm dik, meestal gevolgd door een dun laagje dekzand en vervolgens verspoeld dekzand of sterk grindige zanden (fluvioperiglaciale afzettingen). De bouwvoor betreft een geploegd plaggendek. Deze bestaat uit matig fijn, zwak siltig en licht humeus zand.

¹⁴ E. Brouwer, 2022

¹⁵ dit is een afwijking ten opzichte van het PvA, waarin zes boringen zijn voorzien. De extra boring is gezet om de diepere bodemopbouw te verduidelijken.

Het plaggendek is door verploeging zeer homogeen donkergrijs en meestal scherp begrensd met de onderliggende laag. Alleen in boring 2 is een tweede laag van een plaggendek gezien tussen 40-55 cm –mv. Deze is iets donkerder van kleur (donkergrijs/zwart).

Onder het plaggendek is sprake van een laagje dekzand (boringen 1 tot en met 5). Deze laag bereikt een gemiddelde dikte van ongeveer 25 cm en bestaat uit matig fijn, zwak siltig zand. In boringen 2, 3 en 5 heeft zich hierin een donkerbruin of bruingeel gekleurde B-horizont ontwikkeld, die iets lijkt te zijn aangeploegd. In boringen 2, 5 en 6 is vervolgens een bruingele of bruingrijze BC-horizont aangetroffen. Deze kan zowel in dekzand (boring 5) als verspoeld dekzand boringen (2 en 6) zijn gevormd. Het verspoelde dekzand kenmerkt zich door matig fijn, zwak siltig, grindhoudend zand.

In boringen 2, 3, 5 en 7 zijn vanaf ongeveer 50-65 cm –mv zanden aangetroffen die worden geïnterpreteerd als fluvioperiglaciale afzettingen. Ze bestaan uit matig gesorteerde, overwegend matig fijne, zwak siltige en grindige zanden met diverse kleurschakeringen, waaronder lichtbruingrijs, donkerbruin en zwart. Vermoedelijk hangen deze samen met de wat oostelijker gelegen dalvormige laagte.

4.3 RESULTATEN: ARCHEOLOGIE

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.¹⁶ In de top van het geploegde plaggendek in boring 1 zijn wat baksteenfragmenten waargenomen. Dit betreft lichtroze, hardgebakken materiaal. Het kon niet worden achterhaald of dit handmatig danwel fabrieksmatig gebakken baksteen is. Gezien de stratigrafische positie (tussen 0 en 10 cm –mv) kan van een recente oorsprong worden uitgegaan. Wellicht betreft het resten van de rond 1974 gesloopte woning die in 1900 op de kaart was te zien.

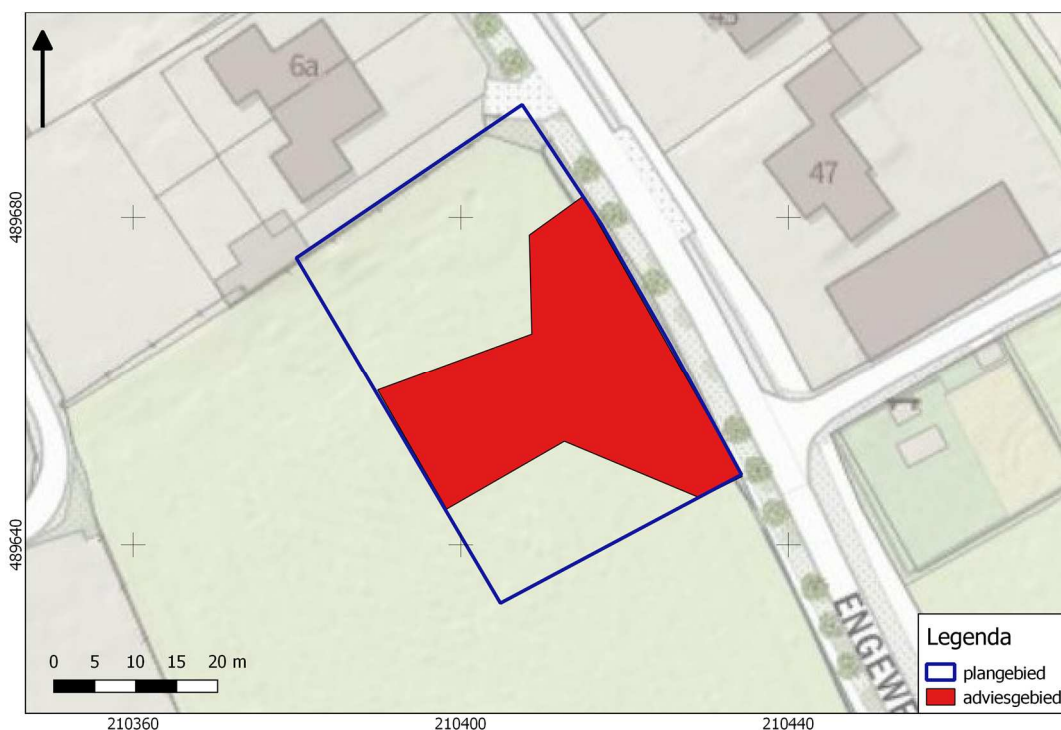
¹⁶ Het hier uitgevoerde verkennende booronderzoek heeft tot doel de bodemopbouw in kaart te brengen. Voor het kansrijk opsporen van archeologische indicatoren zijn andere, intensievere vormen van veldonderzoek vereist.

HOOFDSTUK **5** CONCLUSIE EN VERWACHTING

In het plangebied is een plaggendek aangetroffen van ongeveer 45 cm dik. Dit dek is overwegend volledig geploegd (Aap-horizont) tot een homogeen geheel dat scherp begrensd is met de onderliggende bodem. Resten van een oude cultuurlaag zijn niet aangetroffen. In drie boringen is sprake van een goed herkenbare B-horizont, zodat op deze locaties een redelijk intact bodemprofiel kan worden verondersteld. In de overige boringen resteert alleen een BC- of C-horizont.

HOOFDSTUK 6 SELECTIEADVIES

Op basis van de aangetroffen B-horizonten blijft het verwachtingsmodel gehandhaafd voor dat betreffende deel van het plangebied. Deze zone (omvang circa 760 m²) is aangegeven op onderstaande advieskaart.

Afbeelding 10. Advieskaart vervolgonderzoek

We adviseren vervolgonderzoek geadviseerd conform protocol 4003 IVO (landbodems). Gezien de beperkte daadwerkelijk te verstoren omvang van het plangebied adviseren we dit vervolgonderzoek vorm te geven door middel van karterende boringen. Daarbij worden 10 boringen gezet met een edelmanboor met een boordiameter van 15 cm, waarbij relevante lagen (onderzijde plaggendeek en top pleistocene ondergrond) worden gezeefd over een maaswijdte van 4 mm.

Karterend booronderzoek is een geschikte methode om mobiel vondstmateriaal op te boren. In principe zijn vindplaatsen met veel vondstmateriaal, zoals vuursteenvindplaatsen en - in mindere mate boerenerven uit de Nieuwe Tijd - geschikt om door middel van karterende boringen opgespoord te kunnen worden. Vindplaatsen met weinig mobiel vondstmateriaal maar met relatief veel grondsporen (Midden-Neolithicum tot en met Late Middeleeuwen) zijn minder geschikt voor karterend booronderzoek. Aangezien het zwaartepunt hier op resten uit de Nieuwe Tijd ligt, wordt karterend booronderzoek een acceptabele onderzoeksmethode geacht.

De implementatie van dit advies is in handen van de gemeente Olst-Wijhe, hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente Olst-Wijhe, de heer E. Mittendorf.

In het resterende deel van het plangebied – dus buiten het adviesgebied – zijn archeologische resten niet uit te sluiten. Het gaat daarbij specifiek om resten van wat diepere grondsporen. Deze zijn te herkennen aan meestal donkere verkleuringen in de grond. Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

literatuur

- Akker, A.M., C. Hamming, B.A. Marsman, 1966. Blad 27 Oost Hattem Uitgave 1966. Stiboka. Wageningen
- Berendsen, H.J.A., 2005 (1997). *Landschappelijk Nederland. De fysisch geografische regio's*. Assen.
- Berendsen, H.J.A., 2008. *De vorming van het land*. Assen.
- Borsboom, A.J. en J.W.H.P. Verhagen, 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek. Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Gouda.
- Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A*.
- Brouwer, E., 2022. *Plan van Aanpak ivo verkennend Elshof 6cde Wijhe*. Almelo.
- Mulder, E.F.J. de., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.
- Schelling, J., 1951. *De bodem van de gemeente Wijhe, in verband met de mogelijkheden van intensivering van het bodemgebruik. Stiboka-rapport 256*. Wageningen.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen en M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2*. SIKB
- Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans 2020. *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*. Amsterdam.

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII
www.boorstaten.nl
www.topotijdreis.nl
www.hisgis.nl
www.grondwatertools.nl
www.kadastralekaart.com

Gebruikte kaarten

Historische kaarten vanaf 1890 tot en met 2015. Bron: www.topotijdreis.nl. Geraadpleegd op 15-2-2022

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), nauwkeurigheid Z-waarde <= 5 cm. Bron: www.ahn.nl. Geraadpleegd op 15-2-2022

archeologische verwachtingskaart. Bron: gemeente Olst-Wijhe. Geraadpleegd op 15-2-2022

Kaart waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron: www.zoeken.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 15-2-2022

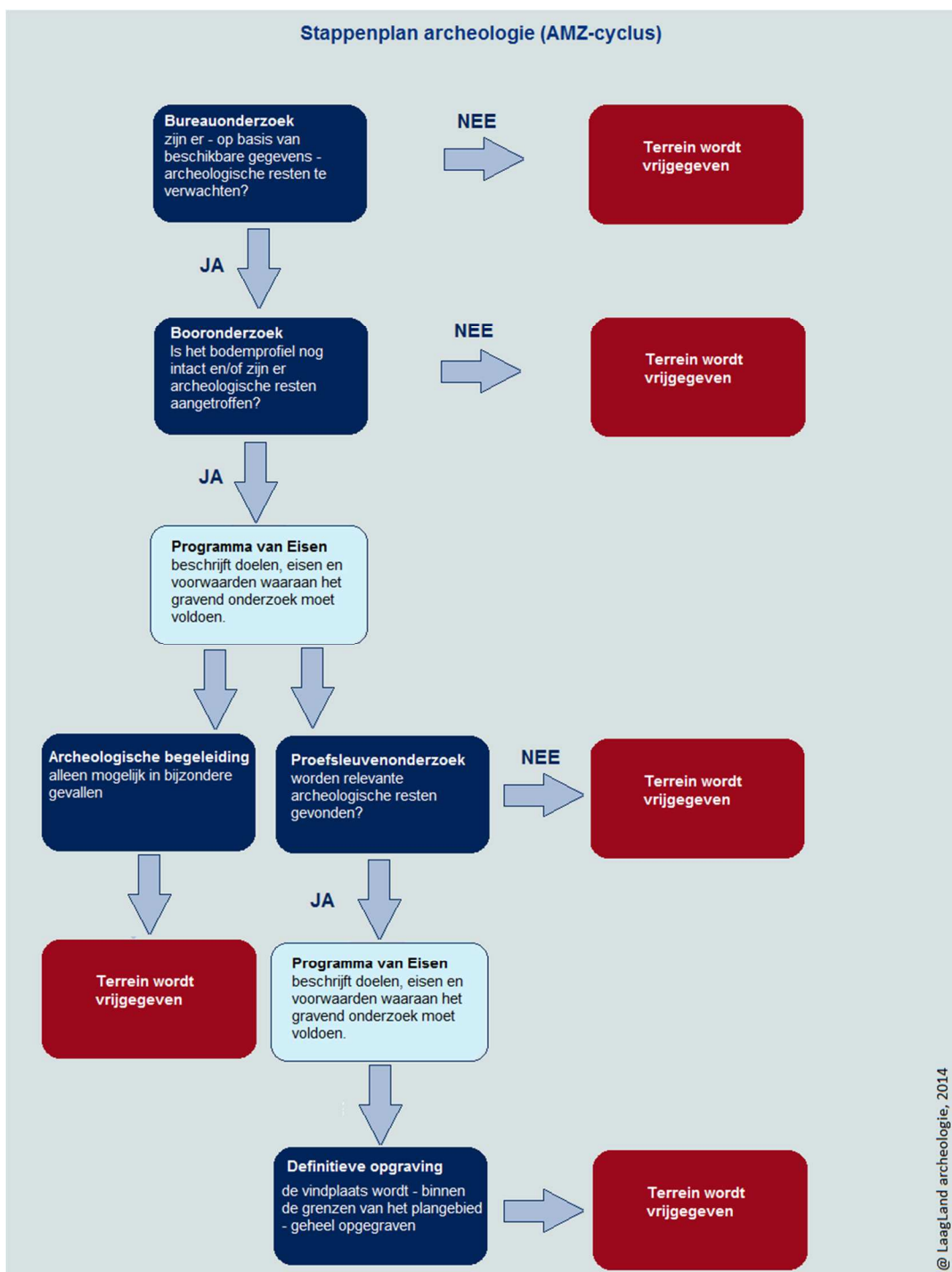
Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase Elshof 6 cde te Wijhe,
gemeente Olst-Wijhe, Overijssel

Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op
15-2-2022

Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl.
Geraadpleegd op 15-2-2022

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 15-2-
2022

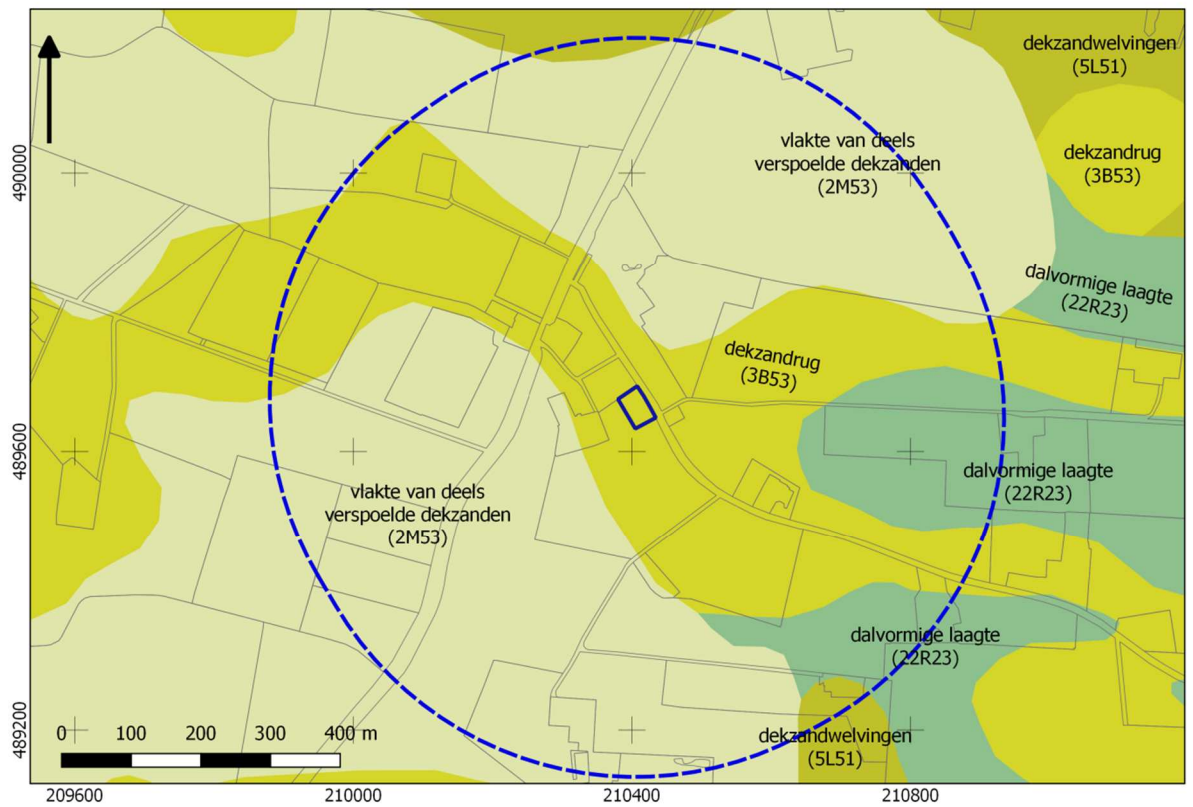
BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

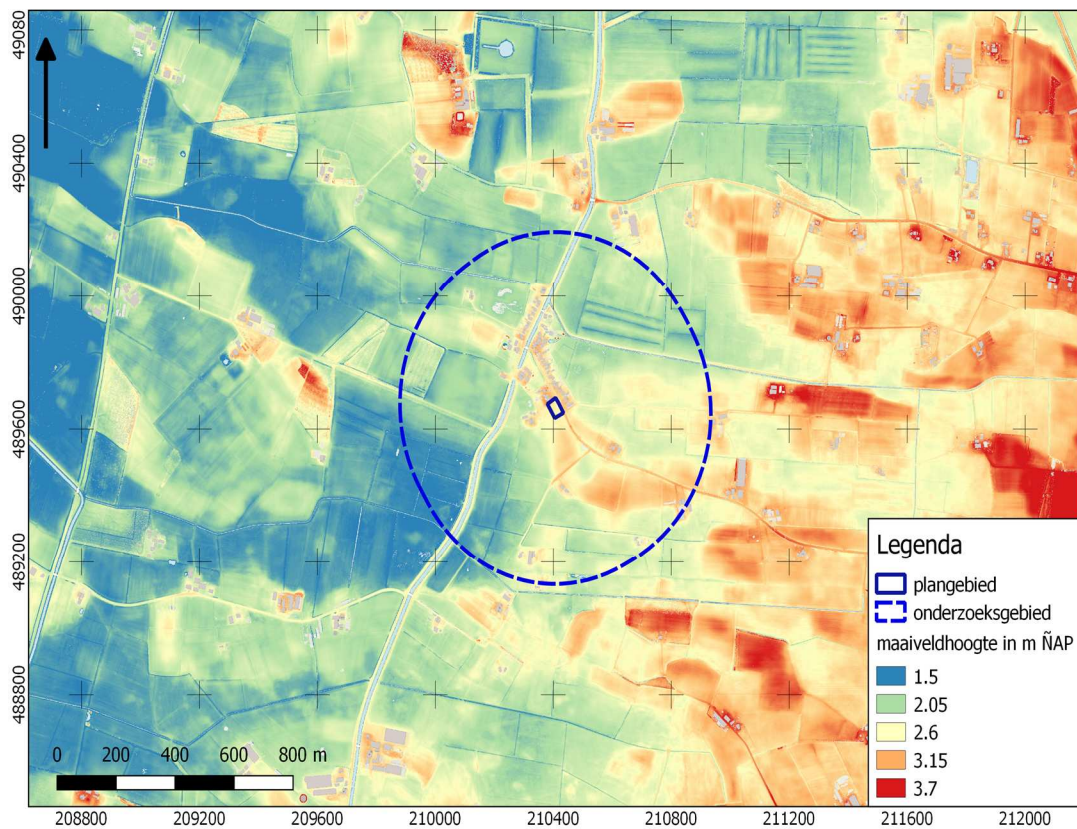
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden		Datering	
Nieuwe tijd	C	-1795	
	B	-1650	
	A	-1500	
Middeleeuwen	Laat	-1250	
	Vol	-1050	
	vroeg	Ottoons	-900
		Karolingisch	-725
		Merovingisch	-450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	Ijzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum	Jong	35.000
		Midden	250.000
		Oud	
	@ Laagland Archeologie, 2014		

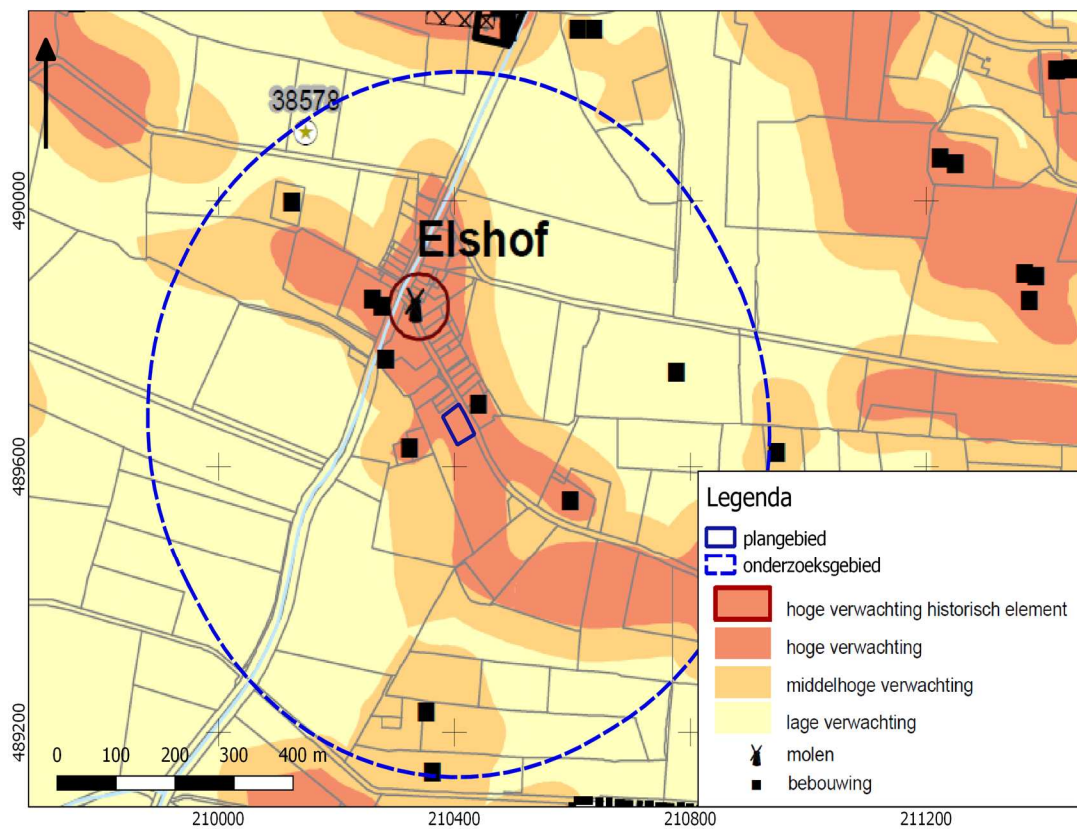
BIJLAGE 3 GEOMORFOLOGISCHE KAART

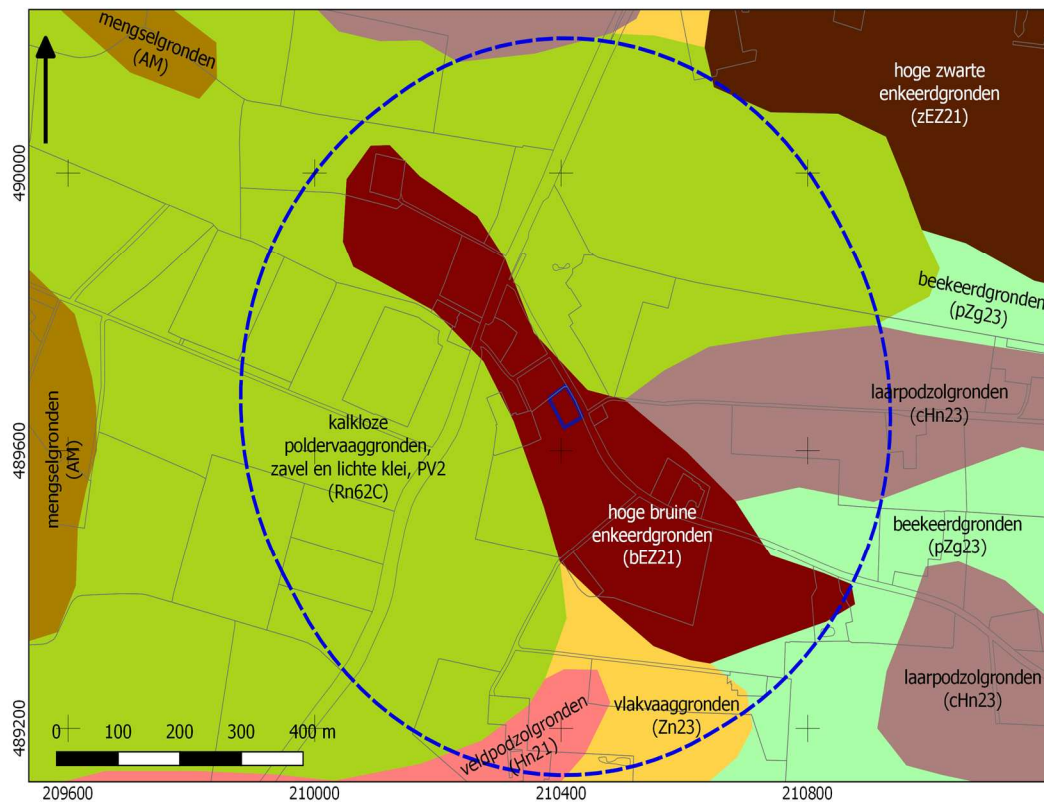
BIJLAGE 4 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

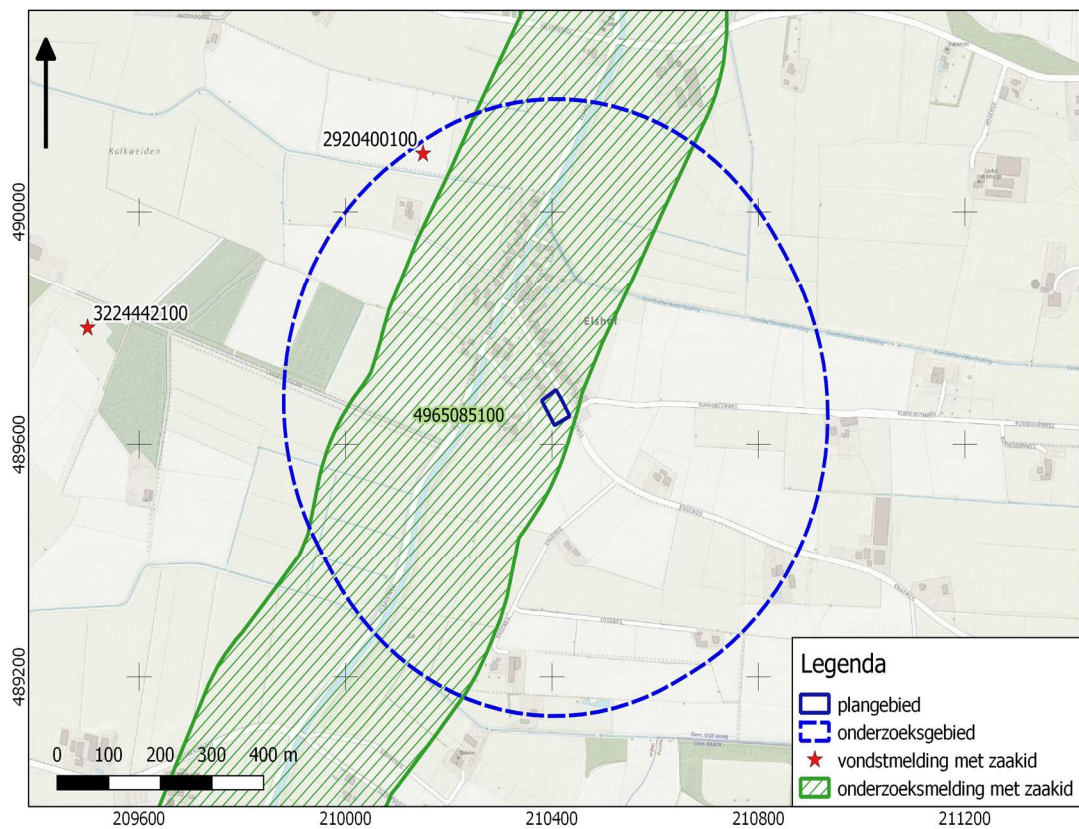
BIJLAGE 5 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART

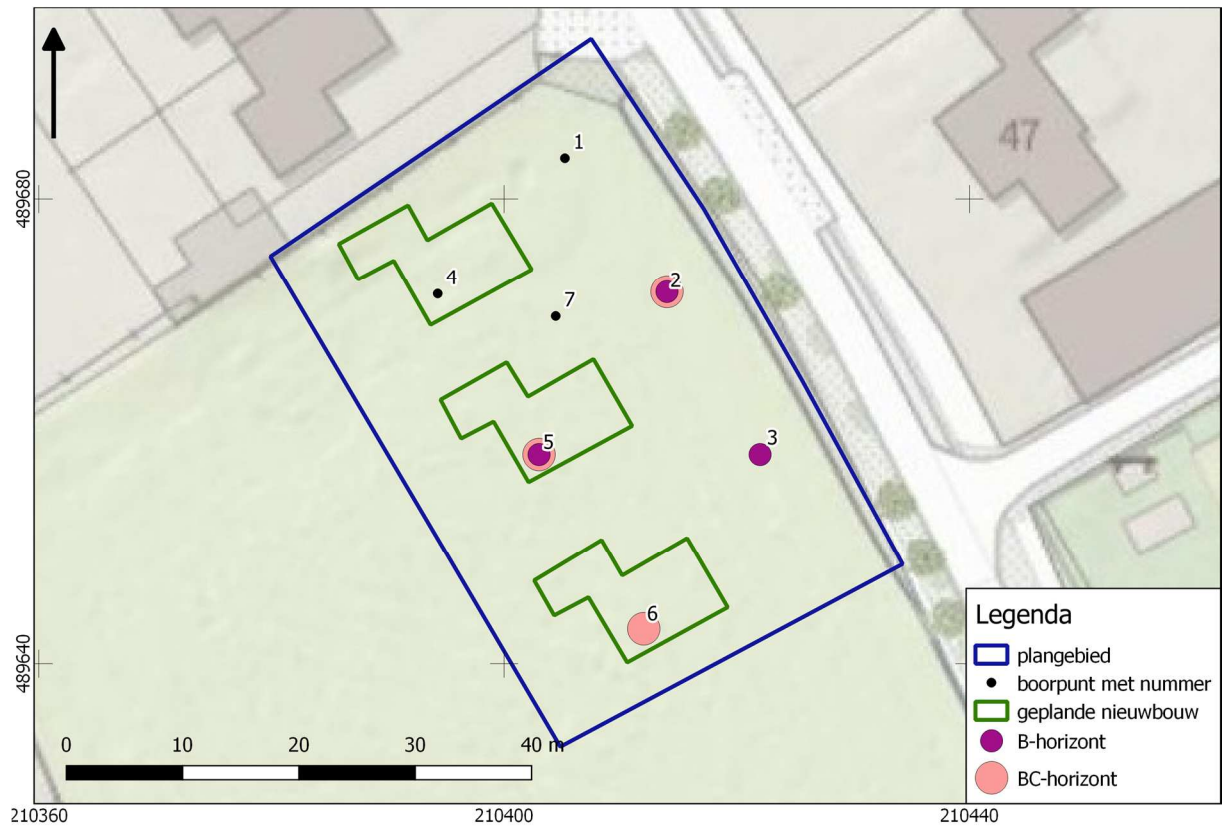
BIJLAGE 6 BODEMKAART

BIJLAGE 7 WAARNEMINGEN, AMK-TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

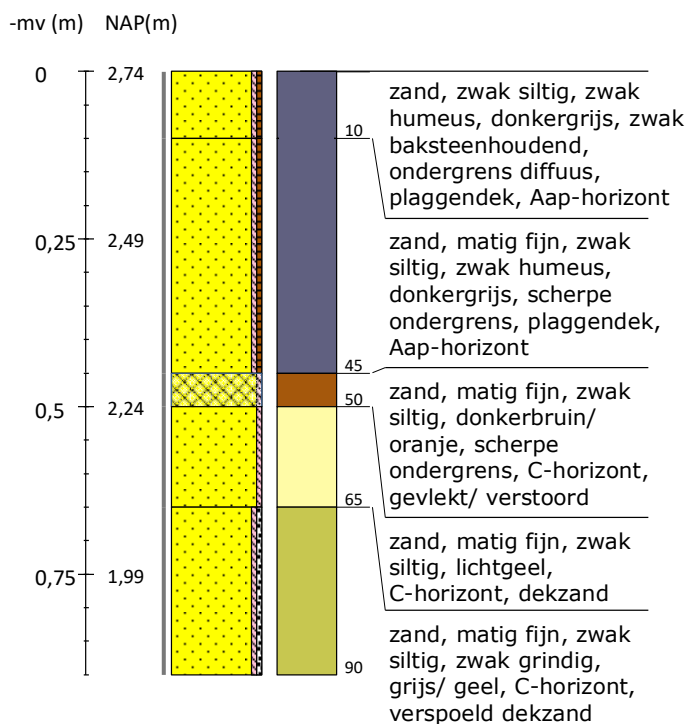
BIJLAGE 8 BOORPUNTENKAART VELDONDERZOEK

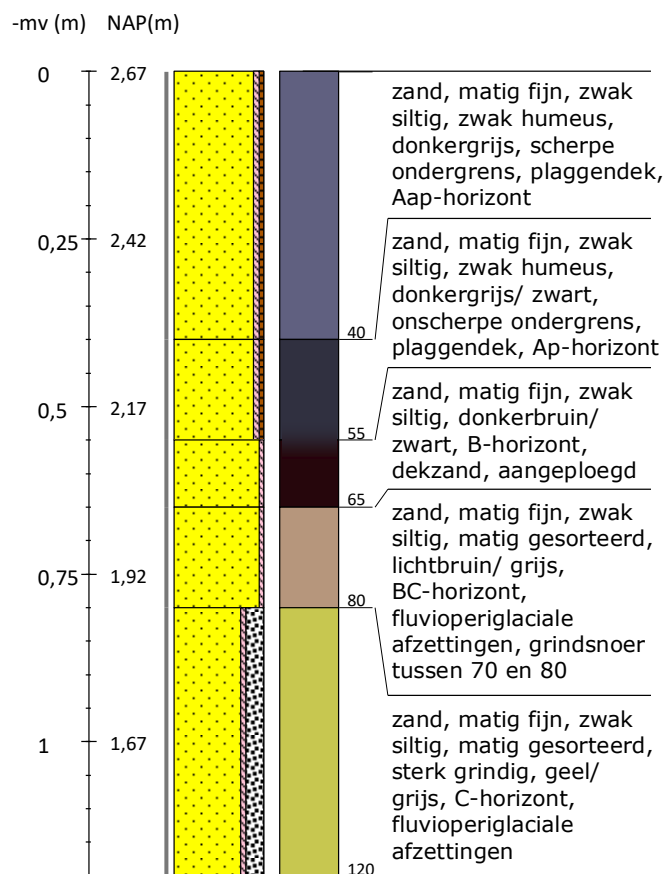
BIJLAGE 9 BOORSTATEN

VELDONDERZOEK

Boring 1 RD-coördinaten: 210405/489684

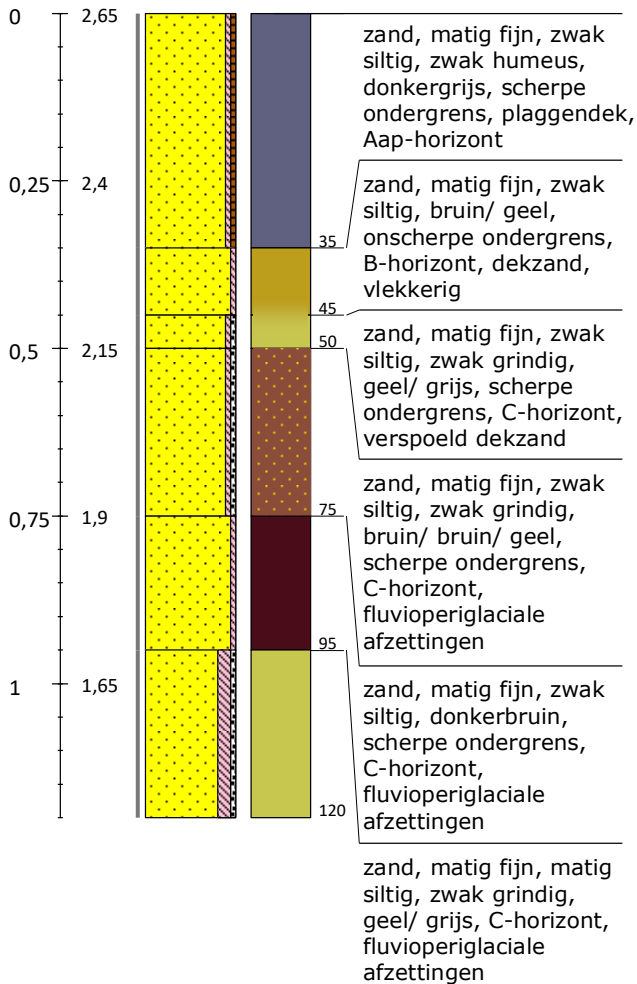

Boring 2 RD-coördinaten: 210414/489672

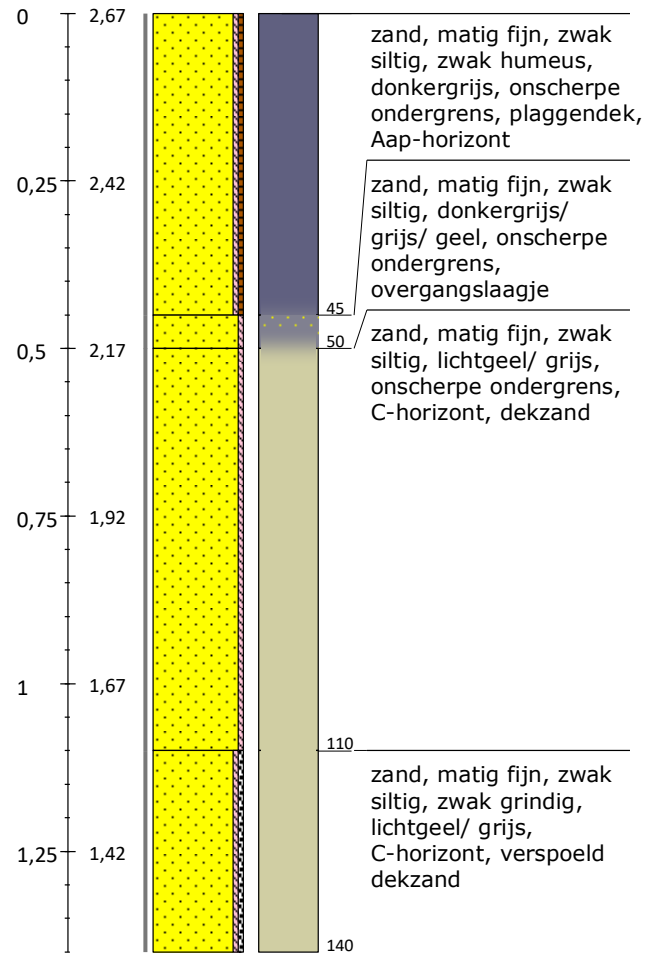
Boring 3 RD-coördinaten: 210422/489658

-mv (m) NAP(m)

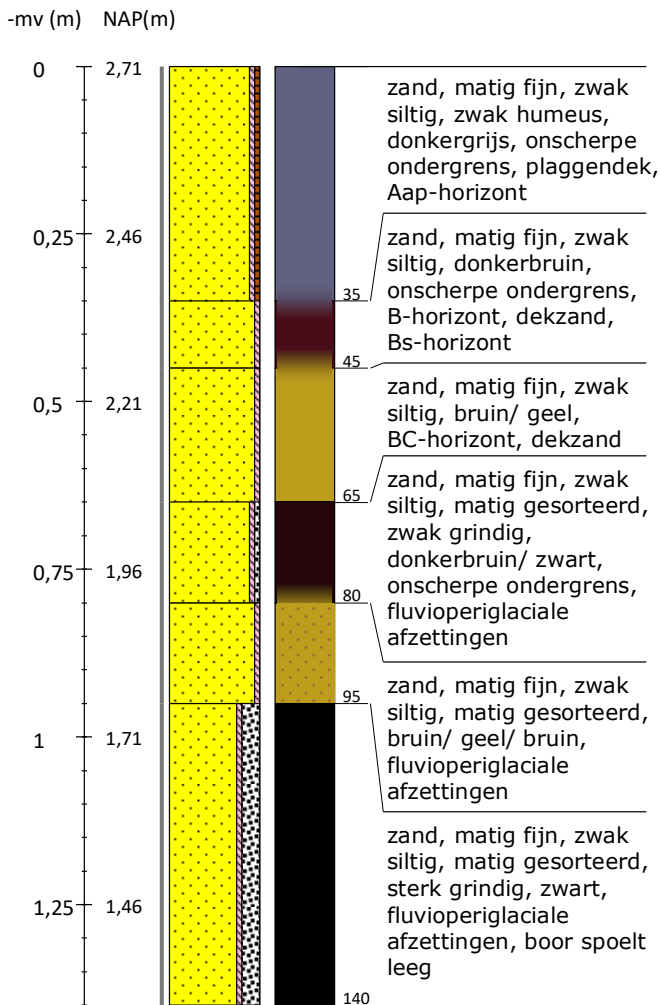

Boring 4 RD-coördinaten: 210394/489672

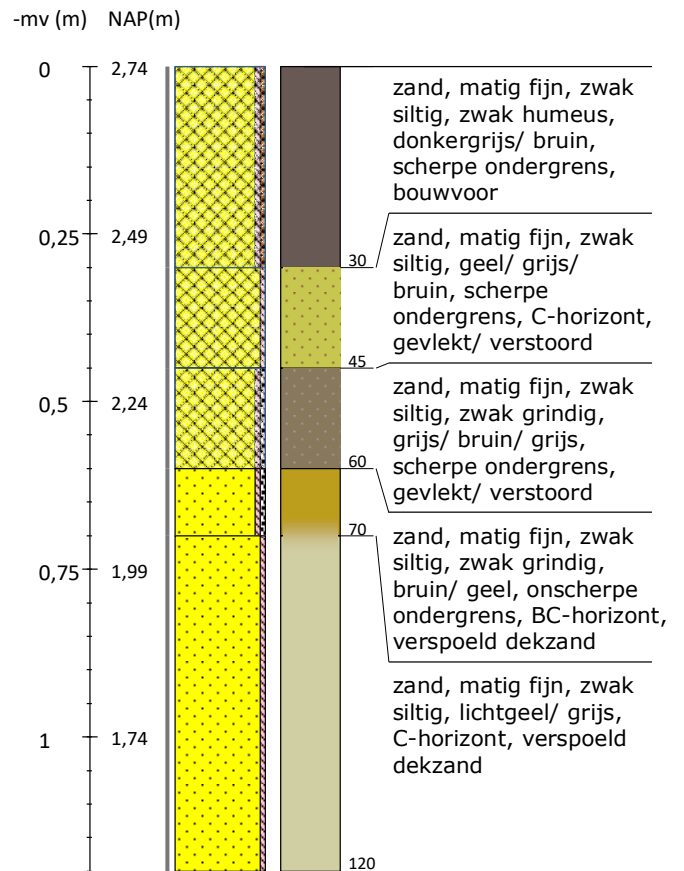
-mv (m) NAP(m)

Boring 5 RD-coördinaten: 210403/489658

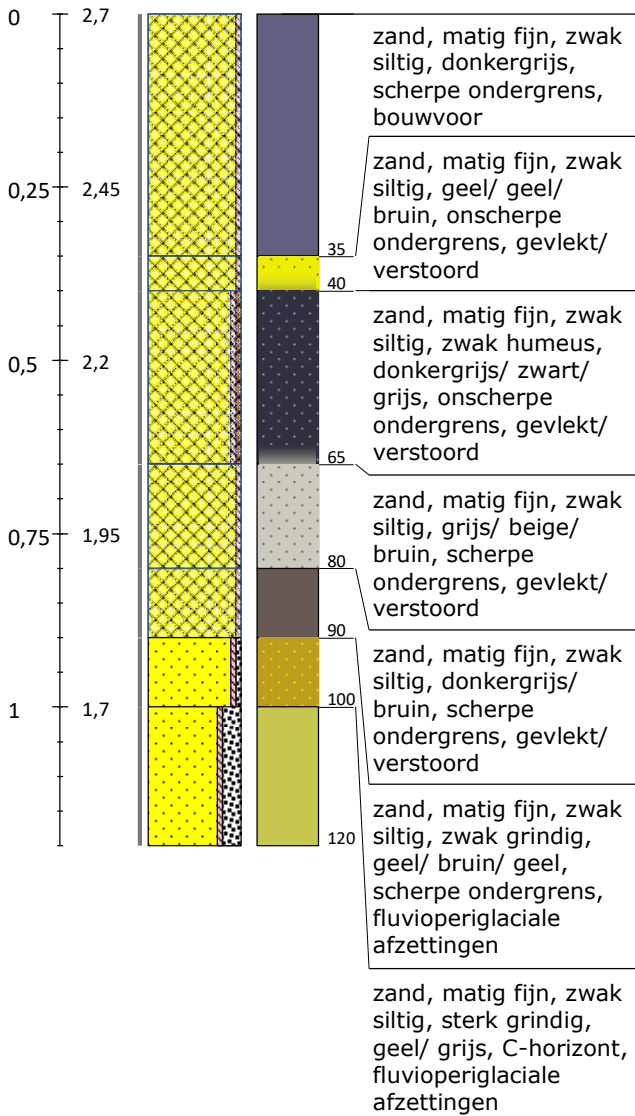

Boring 6 RD-coördinaten: 210412/489643

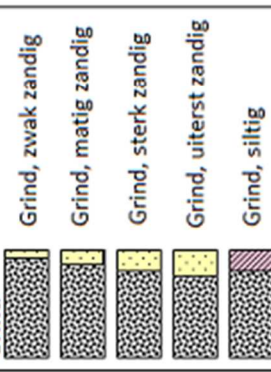
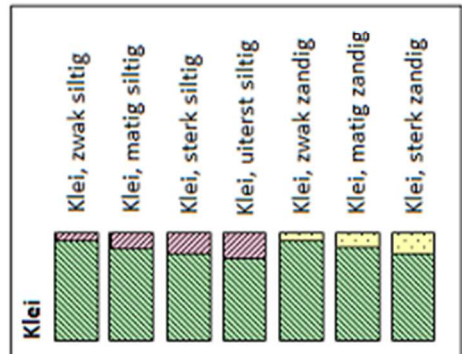
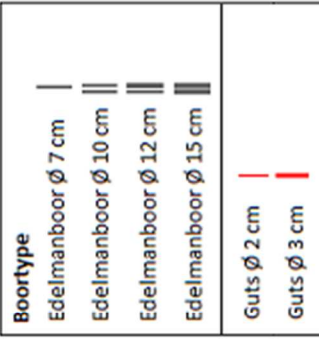
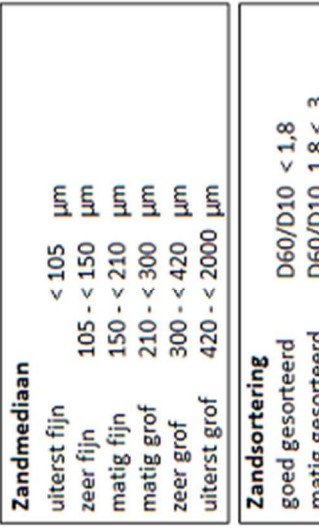
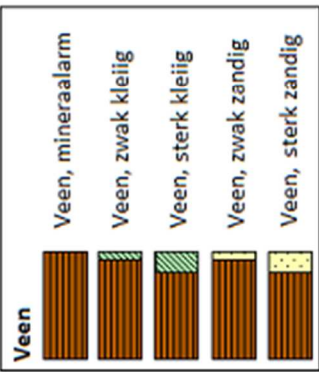
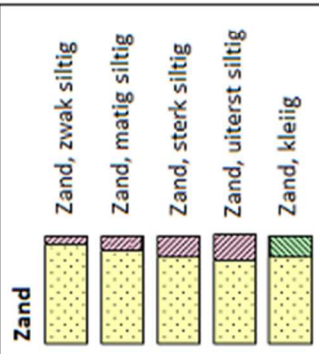

Boring 7 RD-coördinaten: 210404/489670

-mv (m) NAP(m)

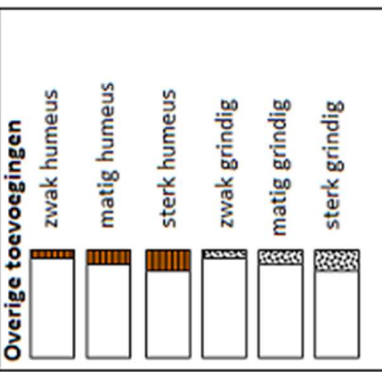
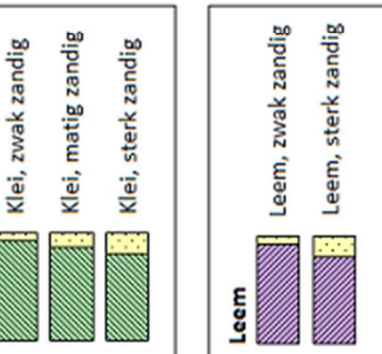
Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

Inclusies/archeologische indicatoren
(resten van planten, wortels, schelpen, wortels, hout, baksteen, puin, kolengruis, glas, aardewerk, houtskool, vuursteen, bot, fosfaat)

weinig < 1%
matig 1-10%
veel > 10%

Mechanische boor ø 10 cm
Mechanische boor ø 12 cm
Mechanische boor ø 15 cm
Mechanische boor ø 20 cm

Begrenzing onderliggende laag

scherp overgangsgebied < 0,3 cm
onscherp overgangsgebied 0,3 - < 3 cm
diffuus overgangsgebied 3 cm - < 10 cm

Kalkgehalte

kalkloos geen opbruising, minder dan 0,5% CaCO₃
kalkarm hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO₃
kalkrijk zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO₃

Grondwaterstand

GHG ▲
GWG ▽
GLG ◆

Boorstaten! - www.boorstaten.nl